

УДК 332.146.2(100)

Власенко Ю. Г.
*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної теорії
Національного університету біоресурсів і природокористування України*

Vlasenko Yurii
*Candidate of Science (Economics), Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Economic Theory
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine*

МІЖНАРОДНІ ПІДХОДИ ДО МЕТОДИКИ ОЦІНКИ ІНКЛЮЗИВНОСТІ

Анотація. Глобальна економічна криза продемонструвала суттєві дисбаланси моделей зростання світової економіки і викликала завдання переходу до нової, більш гнучкої і збалансованої моделі, здатної підтримувати усталені високі темпи зростання разом із забезпеченням рівності доступу до усіх видів ресурсів. У зв'язку з цим було висунуто декілька концепцій щодо подальшого розвитку в довгостроковій перспективі. У статті узагальнено теоретико-методологічні основи інклюзивного розвитку, визначено важливість і необхідність використання концепції інклюзивного розвитку для України; Проаналізовано іноземний досвід методик оцінки інклюзивності, розглянуто фактори, які впливають на формування інклюзивного зростання економіки. Визначено, що модель інклюзивного розвитку є найбільш прийнятною для забезпечення конкурентоспроможності економіки і рівномірного підвищення добробуту всіх громадян.

Ключові слова: інклюзія, інклюзивність, методика оцінки, інклюзивне зростання, індекс інклюзивного розвитку, міжнародні інституції.

Вступ та постановка проблеми. Поступово в наукових колах сформувалася потреба більш широкої парадигми погляду на зростання і розвиток, а водночас нових, більш ефективних концепцій «для усіх» (тобто інклюзивних концепцій). У межах цієї парадигми виникла та отримала значний інтерес і поширення концепція інклюзивного сталого зростання (inclusive sustainable growth). Інклюзія (англ. inclusion – включення, залученість) – це збільшення ступеня участі всіх громадян соціуму у процесі економічного зростання і справедливий розподіл його результатів. Поняття має широке значення і реалізоване в багатьох аспектах, у зв'язку з чим в економічній літературі розглядаються поняття «інклюзивне зростання», «інклюзивні інновації», «інклюзивний роз-

виток», «інклюзивна економіка» тощо. Інклюзивний розвиток заснований на такому типі економічного зростання, який дає змогу відчутти його результати кожному члену суспільства, охоплюючи всі сфери його життя. Питання підвищення якості життя населення на основі інклюзії та інклюзивного розвитку економіки, освоєння інклюзивних інновацій залишаються не досить розробленим аспектом теоретико-методологічних підходів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика економічного зростання, пошук умов для формування його соціальної якості перебували у центрі уваги дослідників протягом усієї історії становлення і розвитку економічної науки. Збільшення наукових інтересів щодо пошуку моделі розвитку соціально-економічних систем,

яка ідеально впишеться в економіку знань, пов'язане з трансформацією індустріального суспільства в інтелектуальне. Ці зміни супроводжуються економічними, фінансовими, соціальними кризами, тому вчені і практики намагаються знайти шляхи вирішення проблем, що виникають. Засади теорії інклюзивного розвитку закладені дослідженнями переважно закордонних учених: Д. Аджемоглу, Д. Робінсона, Е.С. Райнерта, Дж. Подеста, З.М. Бедоса, С. Голандер тощо.

В Україні донедавна більшість наукових праць була присвячена соціальній інклюзії в контексті «інклюзивної освіти», проте нині поширюється інтерес інтелектуальної еліти до дослідження проблем інклюзивного зростання та розвитку. Варто відзначити вітчизняних учених, які досліджують зазначену проблематику, таких як А. Базилюк, О. Жулин, Т. Затонацька, Е. Лібанова, Л. Федулова та ін.

Метою статті є поглиблення теоретичних та методичних підходів до оцінки інклюзивності міжнародними інституціями з метою формування стратегії інклюзивного розвитку аграрного сектору економіки України.

Результати дослідження. Інклюзивне зростання – це зростання, яке дає змогу залучити більшу частину трудових ресурсів до ефективної економічної діяльності, завдяки чому забезпечити більшій частині населення більш високий рівень життя. Значна увага приділяється розподільчим аспектам добробуту і зростанню антидискримінаційної спрямованості.

Інклюзивна модель розвитку повинна гармонізувати людський, природний і виробничий капітал не тільки за кількісними, а й за якісними параметрами. Дослідження змісту та особливостей інклюзивного розвитку економіки і можливостей його досягнення у країнах з різним рівнем соціально-економічного розвитку перебували в центрі наукового пошуку багатьох країн та міжнародних інституцій, серед яких Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Програма розвитку ООН (ПРООН), Європейська комісія, Міжнародний валютний фонд (МВФ), Всесвітній економічний форум (ВЕФ), Світовий банк, Міжнародний центр політики інклюзивного зростання.

Методики оцінки інклюзивності зростання та перелік основних показників у різних методиках наведені нижче. Перелік основних показників, які використовуються у методіці ООН. *Пов'язані з доходом:* частка населення, яке споживає менше, ніж 2 дол. На день (за ПКС у дол.

США); відношення доходу і споживання найбільш багатих 20% населення до 20% найбільш бідних. *Не пов'язані з доходом:* середня кількість років навчання (для молодого і дорослого населення); рівень дитячої смертності. *Зростання і розширення економічних можливостей:* темпи зростання ВВП на душу населення за ПКС (у постійних цінах); показник зайнятості; еластичність загальної чисельності зайнятих до ВВП (еластичність зайнятості). *Ключові показники інфраструктури:* споживання електроенергії на душу населення; частка асфальтованих доріг в загальній протяжності дорожньої мережі. *Соціальна рівність для забезпечення рівного доступу до економічних можливостей, послуг освіти й охорони здоров'я:* кількість лікарів, медсестер і акушерського персоналу на 10 000 осіб; частка державних витрат на освіту й охорону здоров'я у загальних витратах; співвідношення учнів і вчителів у початковій школі. *Доступ до послуг соціальної інфраструктури:* частка населення з доступом до електропостачання в загальній чисельності; частка населення, що користується якісними засобами санітарії. *Гендерна рівність і можливості:* гендерна сегрегація у початковій, середній і вищій освіті. *Системи соціальних гарантій:* частка витрат на соціальне забезпечення від державних витрат на охорону здоров'я і соціальне забезпечення. *Ефективне державне правління і громадські інститути:* якість державного управління; рівень коруптованості [1].

Вперше методіку оцінки інклюзивного зростання було опубліковано колективом науковців у 2013 році за підтримки МВФ. Індекс інклюзивного росту та розвитку (Inclusive Growth and Development Index, скорочено IDI) було запропоновано на Всесвітньому економічному форумі в Давосі (Швейцарія) у 2018 році як альтернативний до ВВП на душу населення показник для загальної оцінки стану економічного розвитку країни [2]. Індекс особливий тим, що враховує одразу 12 різних показників розвитку країни (3 групи), зокрема стан її економіки та соціально-політичну обстановку (табл. 1). Раніше індекс включав від 3 до 7 показників у балах. Слабким місцем цієї методіки оцінки є врахування різномірної інформації, що може привести до не завжди коректного результату.

Методологія оцінки інклюзивності зростання МВФ базується на концепції кривої вимірювання концентрації, яка визначає соціальну мобільність і аналізує розподіл доходів серед населення. Підсумкове рівняння регресії

Таблиця 1

Показники, що використовуються під час розрахунку індексу інклюзивності економічного зростання

Група показників	Показник	Одиниці вимірювання
Ріст і розвиток	ВВП на душу населення	долари США
	Зайнятість	%
	Продуктивність праці	долари США
	Очікувана тривалість здорового життя	роки
Інклюзивність	Медіанний дохід домогосподарства	долари США за день
	Коефіцієнт Джині – розшарування суспільства за доходами	від 0 до 100
	Рівень бідності	%
	Коефіцієнт Джині – розшарування суспільства за рівнем добробуту	Від 0 до 100
Наслідкування поколінь та сталість розвитку	Скориговані чисті заощадження	% (від валового національного доходу)
	Інтенсивність парникового забруднення на одиницю ВВП	кг / долар США
	Державний борг	% (від ВВП)
	Коефіцієнт демографічного навантаження	%

Джерело: систематизовано на основі [7]

містить у собі дані, які характеризують середнє зростання доходів і нерівності за країнами світу за п'ять років, рівень доходу населення за паритетом купівельної спроможності за 5-річний період часу, варіації між країнами, на основі яких дається оцінка інклюзивності економічного зростання. У межах цієї методології задіяні групи показників – факторів інклюзивного зростання: *макро-економічні*: ВВП на душу населення, заборгованість щодо ВВП, обсяг інвестицій, рівень інфляції, державні витрати, волатильність ВВП; *структурні*: відкритість економіки, рівень освіти, фінансова відкритість, обсяг прямих іноземних інвестицій, розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, якість інфраструктури, експорт послуг і товарів [3].

Однією з найперших спроб кількісного визначення рівня інклюзивного зростання, що включає найважливіші критерії людського розвитку (добробут, справедливість і розширення можливостей людини, її активна участь у виробництві й розподілі благ) є методика вимірювання індексу інклюзивного зростання. Вперше вона була використана Азійським банком розвитку в межах розроблення Стратегії-2020. За зазначеною методикою, індекс інклюзивного зростання складається з чотирьох ключових компонентів (економічне зростання; продуктивна зайнятість та економічна інфраструктура; бідність за доходами та загальна рівність; людські можливості та соціальний захист) і передбачає оцінку кожного з них від 0 до 10, розрахунок їх середньозважених значень на основі зазначеної ваги та підсумок отриманих результатів для визначення загального значення індексу країни [4]. Погоджуючись із логікою зазначеного методу, ми пропонуємо алгоритм діагностики, яка передбачає моніторинг інклюзивного зростання в межах його визначальних обмежень.

Водночас діагностику проблем забезпечення інклюзивного розвитку, на наш погляд, доцільно доповнити інструментарієм, який враховує наявну методика розрахунку індексу інклюзивного зростання, що дає змогу простежити, як на ВВП впливає розшарування населення, поглиблення бідності, безробіття і боргове фінансування економіки (табл. 2). На наше глибоке переконання, акцент на продуктивній зайнятості в моделі інклюзивного розвитку дасть можливість забезпечити довгострокову перспективу розвитку економіки та змен-

шити навантаження на бюджет країни, оскільки перерозподіл доходів як засіб збільшення доходів відчужених груп відійде на задній план на користь більш ефективного інструмента в системі державного управління соціально-економічним розвитком.

Методика ОЕСР фокусується на різних типах ресурсів, які можуть бути виміряні натеper і означати добробут майбутніх поколінь: *економічний, природний, людський і соціальний капітали*, включаючи в себе три ключових індикатори. Перший індикатор – *багатомірність* – виходить із визначення добробуту населення і включає в себе 11 показників у грошовому і негрошовому вимірі. *Другий* – *вплив на розподіл*, – пов'язаний із методом порівняння багатомірних оцінок добробуту населення. *Третій* – *стратегічна доцільність*, – включає доходи домогосподарств і охорону здоров'я [5].

У роботі А.В. Базилука запропоновано два методичні підходи щодо визначення індексу інклюзивного зростання [6].

1. Метод розрахунку індексу інклюзивного зростання через відношення ВВП до індексів основних макроекономічних показників, що дає змогу побачити, скільки держава недоотримує ВВП через бідність, безробіття і боргове фінансування економіки.

2. Метод розрахунку індексу інклюзивного зростання шляхом визначення інтегрального показника за допомогою визначення рівня доступу до можливостей та результатів праці.

Інклюзивний розвиток передбачає рівномірне зростання добробуту усіх громадян. Рівні можливості передбачають доступ до освіти і медицини, праці. Рівність доступу до результатів праці полягає у достатності доходів домогосподарств, але не за рахунок надання субсидій і соціальних допомог, а за рахунок гідної оплати праці усіх працюючих. Головною передумовою є інвестиції в освіту, боротьба з корупцією та лобіюванням інтересів корпорацій, стимулювання підприємницької діяльності громадян та реалізація державних інвестиційних програм із високим соціальним ефектом, які приведуть до створення великої кількості робочих місць, що підвищить рівень зайнятості у країні.

Оскільки інклюзивний розвиток передбачає гармонійне поєднання рівних можливостей і рівності доступу до результатів праці, то пропонуємо ще один підхід до

Таблиця 2

Методика розрахунку індексу інклюзивного зростання

№ п/п	Назва показника	Формула	Умовні позначення
1	Індекс інклюзивного зростання країни	$IG = \frac{I_{вп}}{I_{б} \times I_{бф} \times I_{бф}}$	I _б – індекс поглиблення бідності; I _б – індекс недоотриманого ВВП через безробіття; I _{бф} – індекс боргового фінансування економіки; I _{вп} – індекс зростання ВВП.
2	Індекс поглиблення бідності	$I_{б} = \frac{БГ_{поточ}}{БГ_{баз}}$ $БГ = \frac{Мб - Дб}{Мб}$	БГ _{поточ} і БГ _{баз} – показник глибини бідності у поточному і базовому періоді; Мб – визначена межа бідності (за нормативами ООН); Дб – середні доходи бідного населення на 1 особу.
3	Індекс недоотримання ВВП через безробіття	$I_{б} = \frac{ВВП_{прозрах}}{ВВП_{факт}}$ $ВВП_{прозрах} = ПП \times Ч_{безр} + ВВП_{факт}$	ВВП _{факт} і ВВП _{прозрах} – валовий внутрішній продукт фактичний і розрахунковий; ПП – продуктивність праці; Ч _{безр} – чисельність безробітного населення.
4	Індекс боргового фінансування економіки	$I_{бф} = \frac{I_{нс}}{I_{вп}}$	I _{нс} – індекс проміжного споживання; I _{вп} – індекс ВВП.

Джерело: систематизовано автором на основі [6]

розрахунку індексу інклюзивного розвитку, який базується на основі визначення інтегрального показника індексу інклюзивного розвитку за формулою:

$$IIG = \frac{Id + Ir}{2},$$

де IIG – індекс інклюзивного розвитку; ID – індекс доступу до можливостей; IR – індекс доступу до результатів праці. Індекс доступу до можливостей та індекс доступу до результатів праці пропонуємо розраховувати як інтегральні показники, які включатимуть основні економічні, соціальні, екологічні і гуманістичні індикатори розвитку:

$$Id = \frac{1}{n} \sum_{j=1}^n I_j \times V_j, \quad (2)$$

де v – ваговий коефіцієнт певного індексу, $0 \leq v \leq 1$.

$$Ir = \frac{1}{n} \sum_{j=1}^n I_j \times V_j. \quad (3)$$

Якщо показник X_j є стимулятором, тобто його найбільше значення є кращим, то нормативне значення ID або IR має розраховуватися за формулою:

$$I_j = \frac{X_j + X_{\min}}{X_{\max} - X_{\min}}, \quad (4)$$

де X_{\min} – мінімальне значення j -того показника, X_{\max} – максимальне значення j -того показника. Якщо показник X_j є дестимулятором, тобто його найменше значення є кращим, то нормативне значення має розраховуватися за формулою:

$$I_j = 1 - \frac{X_j + X_{\min}}{X_{\max} - X_{\min}} \quad (5)$$

Запропонована методика розрахунку індексу інклюзивного зростання є розширеною і дає змогу комплексно оцінити вплив усіх соціально-економічних факторів та сконцентрувати увагу на тих показниках, які гальмують або стимулюють інклюзивний розвиток у країні.

На зміну «традиційній» моделі економічного зростання у відповідь на нові виклики і тенденції в глобальній економіці науковці та економісти пропонують концепцію інклюзивного зростання. Принципова відмінність нової концепції полягає в такому: інклюзивне зростання передбачає, що добробут суспільства складатиметься не лише зі зростання реального ВВП і матеріальних доходів населення, а й включає такі сфери життя людини, як освіта, охорона здоров'я, особиста безпека, екологія та багато інших.

Висновки. Отже, якщо поняття «сталий» та «збалансований» розвиток можна трактувати як синонімічні, то «інклюзивний розвиток» – це вже нова концепція, що має принципові відмінності. Сталий розвиток, який поєднує економіку, екологію і соціальну сферу, формує основи для інклюзивного розвитку, зокрема зайнятості, соціального захисту, справедливості тощо. Інклюзивний підхід до розвитку економіки не просто збільшує ВВП країни, а й формує міцну соціально-економічну систему, де кожен громадянин відіграє важливу роль, бо має можливості, ресурси та інструменти для забезпечення саморозвитку, гідного і якісного рівня життя.

Список використаних джерел:

1. Hoekman B. Trade Policy for Inclusive Growth // Policy Dialogue: Redefining the Role of the Government in Tomorrow's International Trade. Geneva: UNCTAD, 2012. URL: http://unctad.org/meetings/en/SessionalDocuments/ditcd12012d1a_Hoekman.pdf.
2. The Inclusive Growth and Development Report 2018 : Insight Report the World Economic Forum. January 2018 [Electronic resource]. Mode of access: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Forum_IncGrwth_2018.pdf.
3. Inclusive Growth: Measurement and Determinants. Washington DC: IMF, 2013. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/cat/longres.aspx?sk=40613.0>.
4. Хакимов Х.А. Методические подходы к оценке инклюзивного роста / Х.А. Хакимов // Science and world. 2016. № 5 (33). Том II. С. 159–162. URL: http://science.ph.ru/d/413259/d/science_and_world_no_5_33_may_vol_ii.pdf.
5. OECD Framework for Inclusive growth. Paris: OECD, 2014. URL: http://www.oecd.org/mcm/IG_MCM_ENG.pdf.
6. Базиліук А.В. Інклюзивне зростання як основа соціально-економічного розвитку / А.В. Базиліук, О.В. Жулин // Економіка та управління на транспорті. 2015. Вип. 1. С. 19–29. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eut_2015_1_5.
7. Ranieri, Rafael; Ramos, Raquel Almeida (March 2013). "Inclusive Growth: Building up a Concept" (PDF). Working Paper. 104. Brazil: International Policy Centre for Inclusive Growth. ISSN 1812-108X. Retrieved 13 January 2015.

МЕЖДУНАРОДНЫЕ ПОДХОДЫ К МЕТОДИКЕ ОЦЕНКИ ИНКЛЮЗИВНОСТИ

Аннотация. Глобальный экономический кризис продемонстрировал существенные дисбалансы моделей роста мировой экономики и вызвал задачи по переходу к новой, более гибкой и сбалансированной модели, способной поддерживать устойчивые высокие темпы роста при обеспечении равенства доступа ко всем видам ресурсов. В связи с этим было выдвинуто несколько концепций дальнейшего развития в долгосрочной перспективе. В статье обобщены теоретико-методологические основы инклюзивного развития, определены важность и необходимость использования концепции инклюзивного развития для Украины. Проанализирован иностранный опыт методик оценки инклюзивности, рассмотрены факторы, влияющие на формирование инклюзивного роста экономики. Определено, что модель инклюзивного развития является наиболее приемлемой для обеспечения конкурентоспособности экономики и равномерного повышения благосостояния всех граждан. В статье сформулировано понятие инклюзии, особенности концепции инклюзивного роста для Украины и предпосылки ее возникновения; сформирована позиция относительно целесообразности использования в международной статистике показателя индекса инклюзивного развития.

Ключевые слова: инклюзия, инклюзивность, методика оценки, инклюзивный рост, индекс инклюзивного развития, международные институты.

INTERNATIONAL APPROACHES TO THE ASSESSMENT METHOD OF INCLUSIVENESS

Summary. The global economic crisis has demonstrated significant imbalances in the growth patterns of the global economy and has led to the transition to a new, more flexible and balanced model capable of maintaining sustained high growth along with ensuring equal access to all types of resources. In this regard, several concepts were proposed for further development in the long run. The article summarizes the theoretical and methodological foundations of inclusive development, identifies the importance and necessity of using the concept of inclusive development for Ukraine; The foreign experience of methods of estimating inclusiveness is analyzed, factors that influence the formation of inclusive growth of economy are considered. It is determined that the model of inclusive development is the most acceptable for ensuring the competitiveness of the economy and the equal improvement of the well-being of all citizens. The environmental and socio-political challenges of our time indicate that traditional models of economic growth and methods of valuation, which are based primarily on financial profitability, are not always optimal, while the concept of inclusive growth is gaining popularity thanks to the 48th World Economic Forum in Davos. The article formulates the concept of inclusion, the features of the concept of inclusive growth for Ukraine and the preconditions for its emergence; a position has been formed on the feasibility of using this indicator in international statistics. Taking into account current challenges, trends and problems, the introduction of inclusive development in the state policy of Ukraine implies, first of all, the impact on special social groups, gender equality, poverty, employment, as well as reasonable and adequate use of the appropriate regulatory tool to promote inclusive growth.

Key words: inclusion, inclusiveness, assessment methodology, inclusive growth, inclusive development index, international institutions.